

THE ACTIVITIES OF THE RESOURCE CENTER IN SHUMEN PROVINCE DURING THE ACADEMIC YEAR 2014/2015

GERGANA KIRILOVA

SENIOR ASSISTANT, PHD
AT KONSTANTIN PRESLAVSKY – UNIVERSITY OF SHUMEN

BULGARIA
GERGANAKS@ABV.BG

ABSTRACT: RESOURCE CENTERS ARE STATE PEDAGOGICAL ESTABLISHMENTS IN THE PUBLIC EDUCATION SYSTEM. AVAILABLE IN THE TERRITORY OF ANY AREA IN THE COUNTRY. THEY SUPPORT THE SUCCESSFUL INTEGRATION OF CHILDREN AND STUDENTS WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS IN THE EDUCATIONAL ENVIRONMENT. HERE FALL CHILDREN EXPERIENCING DIFFICULTIES IN ACHIEVEMENT OF STATE EDUCATIONAL REQUIREMENTS FOR THE GROUP (CLASS) AND THE REASONS FOR THIS ARE: MENTAL RETARDATION, SENSORY IMPAIRMENTS (VISION OR HEARING), LANGUAGE-SPEECH DISORDERS, PHYSICAL DISABILITIES, MULTIPLE DISABILITIES OR LEARNING DIFFICULTIES (DYSLEXIA, DYSGRAPHIA, DYSCALCULIA).

KEYWORDS: RESOURCE CENTER, CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS, SPECIAL EDUCATION TEACHER.

Ресурсните центрове имат образователно-възпитателна, рехабилитационна и консултативна функция. Броят на децата, които се подпомагат ресурсно, непрекъснато нараства. Посредством приобщаващото обучение децата с проблеми получават своя шанс да се учат и растат заедно с връстниците си, като се подпомагат в процеса на обучение от специални педагози.

Ресурсният център гр. Шумен се помещава в сградата на Помощно училище „Васил Друев“. Разполага с методичен кабинет, логопедичен кабинет, сензорна стая и два административни кабинета. Кабинетите в ресурсния център и ресурсните кабинети в училищата и детските градини са оборудвани с голям брой учебни и дидактически материали и пособия, технически помощни средства и апаратура за подпомагане на образователно-възпитателния процес – компютърни конфигурации, лаптопи, копирна техника, принтери, мултимедия, магнитен флипчарт, радио-плеър, шкаф с материали за монтезори терапия, сигнални уреди с аудиоплатформа, адаптирани ножици за деца с различни видове нарушения, дървени пъзели, дъски и фигури за промушване и нанизване за развитие на фина моторика, конструктори и мозайки, математически игри и помагала, магнитен лабиринт, куфар с музикални инструменти за развитие на метроритмиката при деца с нарушен слух, балансиращи релефни плочки за развитие на общата моторика, тестове и игри за автоматизация на звуковете, комплект брайлова азбука за деца с нарушено зрение, тестове за наблюдателност, за тактилни усещания, геометричен шкаф, дървени тестове на Векслер, топлинни плочици, кутия за развитие на обоняние. В ресурсния център е оборудвана сензорна стая за мултисензорна терапия на деца със специални образователни потребности / огледална сфера, водна кула, прожектор „въртяща звезда“, диоден тунел, ултравиолетов панел, ръчен светлинен

водопад/. Осигурена е литература за работа с деца със специални образователни потребности.

През учебната 2014/2015 година ресурсно подпомагане в област Шумен се осъществява в 20 детски градини и 34 училища. В 6 от детските градини има самостоятелни ресурсни кабинети. Останалите използват методични и логопедични кабинети, кабинети на психолози, но графици на ресурсните учители и на останалите специалисти в детските градини са съобразени, часовете не се застъпват и са създадени условия за ефективна индивидуална работа и подкрепа от страна на ресурсния учител в кабинета, при необходимост. В 24 от общообразователните училища има обособени ресурсни кабинети. В останалите 10 специалистите на центъра работят при необходимост от индивидуална работа с учениците със СОП съответно в класни стаи, методични кабинети и библиотеки. Въвеждането на целодневното обучение ограничи възможностите на училищата за обособяване на ресурсни кабинети.

За оценката на образователните потребности на децата при изготвяне на индивидуалните образователни програми, в учебно-възпитателната, корекционна и рехабилитационна работа ресурсните учители, психолозите и логопедите използват следните стандартизирани тестове и методики:

Методика за изследване емоционалното състояние, поведение и когнитивното развитие на детето и терапевтични модели:

- методи за изследване на личността – проективни методи;
- тестове със сюжетни картини за вътрешно-конфликтни преживявания;
- тестове за довършване на картини;
- рисувателен тест на Гудинъф – използва се и за установяване на училищната готовност;
- модификация на рисувателен тест;
- тестове постановки;
- поведение – ситуации;
- игрови техники в определени ситуации;
- психологични тестове за проследяване динамиката на психологичното развитие: тест на Рейвън, цветно рисуващи тестове, графични тестове, тестове: „Нарисувай човек”, „Нарисувай своето семейство”, „Довърши рисунката” и други.

Методика за изследване на езиково-говорното развитие, комуникативните умения и терапевтични модели:

- диагностичен албум за изследване на езиково-говорното развитие;
- тест за развитието на речта;
- тест за развитието на общуването и играта;
- методики с рисуване – „Свободна рисунка”, „Рисунки за довършване”, „Прерисуване на фигури”, „Тематични рисунки”;
- терапевтични модели за интеграция на деца с нарушения от аутистичния спектър – система за речева терапия, метод на сензорни игри, метод на съвместно рисуване.
- учебник по произношение за подготвителна група на училищата с увреден слух;
- методика за развитие на речта при деца с увреден слух;
- методическо помагало „Артикулационни нарушения”;
- презентации за отделните звуци;
- сензорна азбука
- профили, дактилна реч, сензорна реч.

Методика за изследване на училищните умения:

- тест за училищна готовност – изследване на фина моторика, изследване на формирани елементарни понятия, откриване на образци, тест за сравнение със свободни отговори, тест за изследване на количествени представи, количествени отношения, пространствени отношения, форми и равнинни фигури, измерване;
- диагностика на езикови знания и умения;
- диагностика на математически знания и умения;
- входяща, текуща и изходяща диагностика на училищни знания и умения по съответните учебни дисциплини;
- холандска методика за обучение на деца със специални образователни потребности по математика „Ремелка” – базисни тестове;
- система за комуникативни умения за деца с нарушения от аутистичния спектър PEKS и MAKATON.

Съгласно Списък - Образец 1 А е утвърдена численост на персонала за учебната 2014/2015 г. в ресурсен център както следва: 40 щатни бройки, от които 37 педагогически и 3 непедagogически. Екипът от специалисти с педагогически функции е: директор; помощник - директор по учебно възпитателната дейност; 1 главен ресурсен учител; 9 старши ресурсни учители; 10 ресурсни учители; 7 младши ресурсни учители; 1 младши учител на деца с езиково-говорни нарушения; 2 учители на деца с езиково - говорни нарушения; 1 учител, слухово - речеви рехабилитатор; 1 учител на деца с нарушено зрение; 3 психолози. Непедagogическият персонал включва главен счетоводител; завеждащ административна служба и шофьор.

В центъра работят висококвалифицирани специалисти, които се стремят да повишават своята квалификация и да достигат по-високо равнище на професионална компетентност. Един педагог е с I ПКС, 7 педагози – II ПКС, 9 - IV ПКС, 3 - V ПКС, и един е с научна степен - доктор.

Ресурсният център няма проблеми с намирането на квалифицирани ресурсни учители и други педагогически специалисти за осъществяване на ефективно обучение и подпомагане на децата и учениците със СОП. Центърът е базов към ШУ „Епископ Константин Преславски” – гр. Шумен.

В училищата и детските градини, в които се осъществява интегрирано обучение в областта е изградена необходимата подкрепяща среда по отношение на ресурсното осигуряване и функционирането на екипите за комплексно педагогическо оценяване към тях. Предучилищното възпитание е ключов фактор за познавателното, социалното и цялостното развитие на децата със специални образователни потребности. В детските градини в областта, които осъществяват интегрирано обучение, те имат възможност да се подпомагат групово и индивидуално. Чрез диагностициране на затрудненията в интелектуалната, личностната и поведенческата сфера, на децата са изготвени индивидуални програми за обучение, включващи определени области, които трябва да се стимулират и развиват. Изготвените индивидуални програми дават възможност те да учат стъпка по стъпка и да формират нови знания и умения. Набляга се върху овладяване на езикови умения и навици, умения и навици за самообслужване, ориентиране в заобикалящата ги среда. На децата със специални образователни потребности е осигурено достатъчно пространство за движение в групите, което е обезопасено. Спокойните игри се редуват с по-бурни действия, игри на открито, разходки. В своята работа ресурсните учители, съвместно с учителите в детските градини ежедневно използват игрите с топка (подаване, търкаляне, хвърляне в цел),

които развиват концентрацията, координацията, ловкостта. В групите с хиперактивни деца или деца аутисти са обособени кътчета за почивка, релакс и индивидуални занимания. Възлагането на елементарна трудова задача действа успокояващо на тези деца. Те с желание работят с дъските за вгнездяване, с фигурите за нанизване, с пъзелите, със специалните четки за рисуване, с ножичките. С много интерес разглеждат картинки с домашни животни, природни картини, птици, цветя, природни явления и стихии, сглобяват пъзели. Постигнатите резултати с тези деца са много добри, благодарение на добрата екипна работа в детските градини. До голяма степен у тях са изградени навици за самостоятелно хранене и самообслужване, умения за изпълнение на елементарни поръчения, обогатени са техните социални умения чрез участието им в тържествата на групата и детската градина. Ресурсните учители в детските градини работят за актуализиране на представите на децата за различните видове предмети, тяхното предназначение и пространствено разположение, за формиране на умения за звукоподражание и звукопроизношение, умения за идентифициране на действия от личния опит, за изграждане на социален интерес у детето със специални образователни потребности към общуването с другите деца и осъзнаване на своята значимост. Децата се запознават с характерните особености на всяко годишно време, с промените, които настъпват през различните сезони, плодовете и зеленчуците, ползата от тях, видовете животни и условията, при които живеят. Всички деца със специални образователни потребности активно се включват през годината в мероприятията на детските градини: в коледните тържества и юбилейните концерти, в празниците за мама и Баба Марта, във великденските базари и спортните състезания.

Отчита се все по-добра връзка и взаимодействие между специалистите от ресурсния център и учителите от детските градини по отношение на ранното педагогическо въздействие на децата със специални образователни потребности. Все повече родители на деца с проблеми в развитието се информират от директорите на детските учебни заведения за възможностите на ресурсния център и за специализираната помощ, която оказват неговите специалисти. Вследствие на това те своевременно се диагностицират, оценяват и насочват от ЕКПО към РИО за подходящото ресурсно подпомагане и рехабилитиране.

От казаното дотук може да се направи следния извод: през годините ресурсният център чрез своите информационни кампании, дейности и срещи с представители на различните обществени институции и организации в областта е популяризировал интегрираното обучение и включването на децата с увреждания в общообразователната среда.

В началото на учебната година екипите в общообразователните училища правят оценка на образователните потребности на учениците и децата със СОП, с оглед установяване на възможностите им за обучение по учебните планове и програми в съответствие с тяхното индивидуално развитие. За всички деца и ученици се изготвят индивидуални образователни програми. Учебното съдържание по учебните дисциплини се адаптира от общообразователните учители с помощта на специалните педагози и съобразено индивидуалните възможности на всяко дете. Изготвените индивидуални програми осигуряват през годината обучение, което насърчава развитието на специфични знания и умения у децата със СОП, развитие на социални умения и стимулиране на цялостното им развитие. Целите и задачите в отделните раздели на индивидуалните образователни програми са свързани с формирането на социално приемливо поведение, усвояването на основни правила за общуване в

учебното заведение и извън него, мотивирането за учебен труд, ефективното включване в учебно - възпитателния процес, вграждането в училищния колектив чрез участие в извънкласни и извънучилищни мероприятия. Темповете на работа от страна на специалните педагози и общообразователните учители с тези деца са балансирани и са съобразени с възможностите им, задачите са разчупени според равнището на техните знания и умения с включени в тях игрови елементи. Специалните педагози, съвместно с масовите учители работят за подходящото организиране и адаптиране на пространството в класната стая, за да няма конфликти между децата, възпитаваха ги в толерантност, приемане, разбиране и уважение. Развиват се умения за общуване, културно поведение, самоконтрол. Ангажирането на останалите деца като партньори, е важно както за детето с проблем, така и за емоционалния климат в класа като цяло.

Децата и учениците, които са с увреден слух и се подпомагат интегрирано са тринадесет. Обучават са в шест училища и две детски градини в областта. Подпомагат се от слухово-речеви рехабилитатор. Групата е разнородна както по възраст (от 3 год. до 20 год.), така и по индивидуални, интелектуални и характерологични особености на учениците, както и по вид слухопротезиране. В обучителния етап учениците се разпределят както следва:

- Предучилищна възраст – 3 деца;
- Начален етап - 4 ученика;
- Прогимназиален етап - 4 ученика;
- Гимназиален етап - 2 ученика;

Основната цел на индивидуалните занятия за рехабилитация е формирането на правилна устна реч във всичките нейни характеристики и подпомагане осмислянето и овладяването на словесния материал, преподаван в клас. Целта и задачите на обучението по произношение са формирането на устна реч, разбираема за общуващите с детето с увреден слух хора, преодоляването на комуникативните нарушения на слуха и развитието на детската личност. В зависимост от сетивната база при овладяването на произносителната страна на речта използваните методи в работата на слухово – речеви рехабилитатор са: *моносензорен* – използва се един сетивен канал, най-често зрителния, *бисензорен* – зрението и остатъчният слух, *полисензорен* или *мултисензорен* – използват се всички сетивни канали, изцяло съхранени или частично запазени.

В началото на учебната година са изготвени индивидуални програми за слухово речева рехабилитация на остатъчният слух, които са съобразени със степента на увреждането, с психическото развитие и възможностите за овладяването на речта от слуховоувредените деца и ученици. Извършено е комплексно педагогическо оценяване от екипите в училищата на всяко едно от тях. Основните задачи на слухово-речевата рехабилитация на децата и учениците с увреден слух през тази учебна година бяха свързани с корекция на произношението, стимулиране на слуховото възприятие, развитие на активния и пасивния речник, формиране на комуникативни способности, овладяване на езиковите категории. В резултат на корекционната дейност през годината може да се отчете напредък в развитието на комуникативните умения при всички деца и ученици, формирана е у тях необходимост от говорно общуване и изява, изградени са при някои от тях добри умения за използване на остатъчният слух, умения за развитие на слуховото възприятие и слуховото внимание, обогатен е речниковият фонд, формиран са умения за полисензорно възприемане на чужда реч.

Работата през годината обхваща както ранна рехабилитация на слуха и говора, включваща компенсаторна и корекционна работа, така и професионално консултиране,

изразяващо се в подпомагане по специалните предмети на учениците в гимназиален етап и подготовка им за ДЗИ.

Цялостната проверка на всички страни на произношението се осъществява в началото, в средата и в края на учебната година. Произношението се оценява главно по два критерия: степен на обща разбираемост и степен на владеене на конкретно произносително умение.

Обучението по формиране на устната реч през годината се осъществява под формата на индивидуално занятие. Използвани са разнообразни форми на работа като: фронтално отчитане по уста, работа с текст, работа зад екран, самостоятелна работа.

Пет от учениците с увреден слух се обучават интегрирано в ОУ „Еньо Марковски”, гр. Шумен. Благодарение на добрата екипност, почти ежедневните консултации с родителите и участието на общообразователните учители от това училище в обучението за работа с деца с увреден слух, организирано през миналата учебна година в ресурсния център, тази година се отчита по-голяма ефективност в корекционната дейност и значително подобрене в качеството на работа на слухово-речевия рехабилитатор. Като цяло може да се каже, че през учебната година са осигурени необходимите условия за развитие на уменията и интересите на децата/учениците с увреден слух.

Изводите, които могат да се направят по отношение слухово-речевата рехабилитация на децата и учениците с увреден слух са:

1. Децата, имплантирани или слухопротезирани в ранна възраст, имат много добри шансове да се включат в общообразователната среда с минимален стрес. Ранното въздействие с качествена и интензивна рехабилитация подпомага бъдещата успешна интеграция на детето с увреден слух
2. Екипният принцип на работа, а именно добрата връзка между специалисти, учители и родители, оказва необходимата помощ и съдействие на децата с увреден слух.
3. Въведената форма за стимулиране на общообразователните учители, които работят с деца със СОП (допълнителното заплащане) ги мотивира и отговорно ги ангажира в работата с тези деца.
4. Големият брой ученици в класа, в който се обучава дете с увреден слух затруднява и понижава качеството на работа на учителите с него.
5. Училищата, в които се обучават такива ученици не са снабдени със специализирани учебници.

В ресурсната група на ресурсния учител за подпомагане на зрително затруднени деца през учебната година са включени общо 3 деца и ученици, които са слабовиждащи. Съвременното обучение на зрително затруднените покрива твърде много и разнообразни области и подготовка, свързани с ранното въздействие за намаляване или предотвратяване на вторичните увреждания, училищното образование, рехабилитацията и професионалната подготовка. От това произтичат и специфичните задачи в работата на ресурсния учител за подпомагане на зрително затруднени деца. В началото на учебната година е проучено отражението на зрителните нарушения върху учебния процес. Констатирано е, че бедният сензорен опит, проблемите в света на представите, трудностите в ориентирането и контролът на околната среда създават практически проблеми и изискват повече технологично време за обучение. При тези деца проблемът не е интелектуален, а технически.

Въз основа на комплексното педагогическо оценяване са разработени начините за прилагане в обучението на методите за корекция и компенсация на затрудненията, произтичащи от слабо зрение.

В своята работа през учебната година педагогът за работа със зрително затруднени деца използва много адаптирани дидактическите методи и средства. За намаляване на информационния дефицит при тези децата са използвани уголемен шрифт и релефни изображения.

Според категорията на зрителното увреждане децата и учениците в групата се подпомагат по специалните учебни предмети – зрително подпомагане и полезни умения. Чрез зрителното подпомагане децата бяха мотивирани за осъзнаване на своя индивидуален зрителен потенциал за активно подбиране, пресяване и интерпретиране на информацията от околния свят. В работата с тях се използват подходящи оптически средства и решаване на задачи от близки, средни и далечни разстояния. В часовете по полезни умения педагогът за подпомагане на зрително затруднените деца работи със слабовиждащите ученици за усвояването на разнообразие от общи познавателни, всекидневни и социални умения като основа за бъдещ самостоятелен и независим живот. Запознават се с методи, средства и техники за активно изследване на предметите и явленията от околната среда, за измерване и сравняване на предмети, за развитие на пространствените представи и представата за себе си, за усъвършенстване на познанията за цвят. Всички ученици от групата имат изготвени индивидуални програми по полезни умения. Учебните часове съответстват на конкретните потребности на всеки ученик. Към края на годината при отчитането напредъка в развитието на тези деца е констатирано от членовете на екипите, че у тях са формирани полезни умения за самостоятелен и независим начин на живот.

Зрително затруднените ученици се подпомагаха през годината и в академичното обучение и в самоподготовката. В работата си децата използваха разнообразни технически средства – материали с увеличен шрифт, лупи, тетрадки с удебелени редове и др., с цел преодоляване на техническите трудности.

В края на учебната 2014/2015г. в НВО за IV клас вземат участие 36 ученици със специални образователни потребности. Двадесет и един от тях са се явили по всички предмети. Девет ученици са получили слаби резултати по БЕЛ. В НВО за VII клас се явяват 38 ученици със специални образователни потребности, освободени от екипите в съответните училища са двама. Седем се явяват по всички предмети, един ученик е получил слаба оценка по БЕЛ и трима ученици слаба оценка по математика. За учениците със сензорни нарушения и специфични обучителни трудности са осигурени учители консултанти.

На задължителния ДЗИ по БЕЛ – майска сесия 2015 година, се явяват двама ученици със слухови увреждания. И двамата зрелостници ползваха удължено време за работа. Единият зрелостник е със слаба оценка по БЕЛ. На втория задължителен ДЗИ учениците със СОП се явяват на изпит съответно по биология и философия и получават задоволителни оценки.

При анализиране на резултатите от участието на учениците със СОП в НВО от екипите в училищата са установени следните положителни тенденции и резултати:

- учениците са равнопоставени, независимо от техните индивидуални възможности и специфични образователни потребности;

- екипът от специалисти по чл. 37, ал. 3 от ППЗНП в училището има възможност съвместно с родителите да оцени готовността на учениците със СОП за участие в НВО и да освободи тези, които не постигат ДОО за учебното съдържание по определени учебни предмети;
- удълженото време дава възможност за по-задълбочени разсъждения от страна на децата, предвид особеностите в тяхното невропсихологическо развитие;
- адаптирани са изпитните материали за учениците със сензорни нарушения и специфични обучителни трудности;
- за всички ученици със специални образователни потребности, които имат нужда от допълнителна помощ и подкрепа са осигурени учители - консултанти;
- констатирано е много добро взаимодействие и взаимовръзка между специалистите от ресурсния център, подпомагащи децата, общообразователните учители и родителите;
- повишени са уменията за самооценка, самоконтрол, самодоказване на учениците със СОП;
- включени са родителите в процеса на подготовка на учениците със СОП за явяване на НВО;
- слабите резултати по български език и литература се дължат на големия брой задачи, сложното учебно съдържание, не добрата четивна техника, недостатъчното умение за възприемане, осмисляне и интерпретация на прочетеното, особеностите в когнитивните умения и езиково-говорното развитие на учениците със специални образователни потребности.

Проблеми и предизвикателства:

- задачите с отворен отговор затрудняват максимално децата (особено ако имат проблеми с фината моторика), защото изискват задълбочен анализ и самостоятелно изписване на решенията;
- учениците с диагноза хиперактивност, психични разстройства, епилепсия трудно се адаптират към нова среда и непознати хора, което влияе на изпитните резултати;
- напрежението по време на изпитите, лабилната психика, краткотрайното внимание, слабата концентрация на децата със СОП са причина за ниските резултати;
- писменото изпитване не е най-удачната форма за обратна връзка при някои ученици със СОП. Тестовите им дават възможност да избират произволен отговор, който в повечето случаи се оказва верен.

Учениците със специални образователни потребности, които не са покрили ДОО за учебното съдържание по учебните предмети през учебната 2014/2015 година и са оценени само с качествени оценки са 30, с качествени и количествени оценки са оценени общо 103, а броят на учениците със специални образователни потребности, които завършват годината само с количествени оценки е 126.

Работата на логопедите през тази учебна година включваше участието им в екипите за комплексно педагогическо оценяване в училищата и детските градини, оценяване на образователните потребности на децата и учениците със СОП в началото на учебната година, изготвянето на техните индивидуални образователни програми и проследяване динамиката в развитието им в края на учебната година. На базата на направеното изследване на езиково-говорното развитие на децата и учениците със СОП в края на месец септември бяха сформирани три логопедични групи, включващи общо

65 деца и ученици от областта с тежки езиково-говорни нарушения. Базирайки се на основни принципи, анализирайки езиковите и речеви нарушения, децата се оформиха в няколко групи, в зависимост от специфичните им нарушения. Логопедичната корекционно-възпитателна работа бе насочена към стимулиране на психомоторното, когнитивното и езиково-говорното развитие, за целите, на което бяха използвани разнообразни методи и средства.

При децата с дислалии се наблюдават следните изменения на речта: липса на един или няколко звука, неправилна артикулация, замяна на един звук с друг, пропускане на отделни звукове. Като първа и една от основните задачи на корекционната работа, която осъществяваха логопедите през годината при деца с недоизградена експресивна страна на езика и говора, е развитие на фонематичния слух. Дислалията като нарушение, нарушава не само естетичната стойност на речта, но възпрепятства и нейната комуникативна функция, оказва влияние и на успеваемостта на учениците при процесите – четене и писане. Затова втората важна задача беше работата за правилно произношение на нарушените звуци. Това те изпълняваха на няколко етапа: постановка на звука, автоматизация на звука, диференциация на звуковете. Почти при всички деца нарушените звукове са коригирани, при една малка част от тях са подобрени.

Ограмотяването както при децата с нормално речево развитие, така и при децата с ОНР е процес на усъвършенстване на речта като цяло и процес на развитие на тяхната познавателна дейност. Корекционно-възпитателната работа при децата и учениците с нарушения – ОНР, дислексия и дисграфия, свързана с подготвителния етап на процеса ограмотяване, включи упражнения за развитие на моториката, пространствената ориентация, слуховото внимание, речевата памет. Писането и четенето са две страни на един и същ процес. При съотнасянето на звуковата форма на думата с нейното значение се осъществява разбирането на прочетеното. Някои от децата бързо усвояваха звуковете и техните графемни знаци и напреднаха значително, а при други този процес бе по-бавен.

При децата със заекване, логопедите работиха през учебната година за трениране на волеви контрол върху издишната струя. Упражняваха контрола на физиологичното дишане и артикулационните мускули. Работиха върху говора, включвайки: манипулативна дейност, съпроводена реч, отразена реч, реч със зрителна опора, спонтанно говорене.

Повечето деца от логопедичните групи са с общо недоразвитие на речта и при голяма част от тях, липсва реч. Логопедите работиха за формирането на импресивната и експресивната реч. Работата им включваше упражнения за развитие на общата моторика и фините движения на пръстите, упражнения за ориентация в пространството, за развитие на слуховото внимание и ритмиката, подготовка на артикулационния апарат за правилно произнасяне и превключване от един звук на друг, развитие на зрителното внимание, конструктивното мислене, възприятията за форма, цвят и големина. По този начин изграждаха разбиране на смисловата страна на думите, означаващи – форма, цвят, големина, количества и пространствени отношения. Отчита се развитие на общата и фината моторика, на слуховото и зрителното внимание, при всички деца с ОНР.

В работа си логопедите използваха – дидактически материали, игрова методика, занимателна методика, урочна форма на занятие, езиково-говорна терапия, работа с музикални инструменти, терапията на сензорно-интегративната дисфункция, която се осъществяваше в сензо-моторната стая в ресурсния център.

Добрите резултати през учебната година бяха постигнати благодарение на работата в екип. Ежедневните консултации с класни ръководители, масови учители, ресурсни учители, родители, спомогнаха за развитието на децата в различни насоки. По отношение подобряване качеството на логопедичната работа с децата със СОП в областта като слабост отчитаме, че не се използва целия капацитет от логопеди, назначени в училищата и детските градини. В разговорите с директорите на повечето от тях става ясно, че чисто технически проблем при изготвянето на списък образеца на училищата и детските градини не позволява децата със СОП да бъдат дублирани и включени в групата на логопеда, който е на щат към съответното учебно заведение.

Психолозите в центъра работиха индивидуално по график със 101 деца, след снет психичен статус на всяко дете, преценка на състоянието му и определяне на степента на нужда от психолог, като приоритет имаха децата с тежки диагнози в ранно детство. Изготвиха се индивидуални планове за психологична работа, в които се определиха основните зони за подкрепа в психодиагностичната, корекционната и консултативната дейност. В началото и в края на учебната година се извърши диагностика на психичното развитие на всички деца и ученици със специални образователни потребности, които се обучават интегрирано в областта и се подпомагат от ресурсния център. Изследвани бяха психични процеси, интелект, емоционално-волева сфера и поведение. За изследване на възприятията и представите за цвят, големина, форма и пространство беше използван методът за класификация на геометрични фигури по един или няколко признака и ориентиране в пространството чрез определяне на „ляво-дясно“, „горе-долу“. Диагностиката отчете, че 90 % от децата имат нарушения във възприятно представната сфера и не са добре ориентирани в пространството и времето. Използваната методика за определяне на праксиса (нареждане на пирамида от кубчета, сглобяване на нарязана фигура на предмет или картина, сглобяване на дървени фигури от Монтесори методиката, комплекс от упражнения за развитие на фината моторика от ръководството „Азбука на оцеляването 2“ на Мая Христова) показва, че нарушен праксис има при децата с Детска церебрална парализа, Генерализирани разстройства, Множество увреждания и Умерена умствена изостаналост. Трите характеристики на вниманието – устойчивост, концентрация и разпределеност бяха изследвани чрез съответните тестове и методики: Проба на Пиерон- Рутер за деца в начална училищна възраст; Проба на Тулуз-Пиерон за деца в горна училищна възраст; откриване на липсващи части; откриване на разлики в двойки картини; откриване на еднакви картини от 50 подобни. Тестовите и методиките за внимание бяха използвани през учебната година както за диагностика, така и за терапевтична работа. Диагностиката в началото на годината показва, че с подчертан дефицит и в трите качества на вниманието са децата с: хиперактивност и дефицит на вниманието (ХАДВ), говорни разстройства (ГР), Сензорни увреждания, Разстройство в развитието.

За уточняване на актуалното състояние на децата в ранна училищна възраст в началото на годината беше приложен Тест за диагностика на сензорно интегративна дисфункция (СИД) – Методика на Helsing/Kline. Беше отчетено, че почти всички деца и ученици със специални образователни потребности имат нарушена сензорна интеграция, което наложи през учебната година да се работи в посока стимулиране на сензорните възприятия чрез сензорно интегративна терапия. В мулти-сензорната стая в ресурсния център психолозите работиха с деца от предучилищна възраст и начален етап по посока на: стимулиране на сетивата; изграждане схема на тялото – знания за собственото тяло и включването му в определена дейност; по-ефективно възприемане

на сложна сетивна информация; провокиране на интерес и устойчивост на вниманието; решаване на двигателни проблеми чрез взаимодействието със средата и изпълнението на конкретно поставена задача; добро позициониране и степенуване в увеличаването на издръжливостта – силата на детето, както и повтаряне на дейностите; работата със страховете и тревожностите; релаксация с цел обработка на информацията; справяне с хиперактивността.

Професионализмът в работата на психолозите през учебната година даде устойчивост на постигнатите резултати чрез сензорно интегративна терапия при деца предимно с ДЦП, с проблеми от аутистичния спектър, с генерализирани разстройства, със сензорни нарушения, с множество увреждания, с езиково-говорни нарушения, поведенчески и емоционални проблеми. Работата на психолозите беше съобразена със спецификата на диагнозите, индивидуалните потребности и специфичните нужди на всяко дете. Всичко това, съчетано с умелото прилагане и комбиниране на комплекси от методики и техники в индивидуалното психологично въздействие допринесе за постигането през годината на много добри резултати по посока развитие на психичната, интелектуалната и емоционално-волевата сфера на децата със специални образователни потребности.

През учебната година психологичните сесии осигуриха на децата и учениците подходящи условия както за диагностика, така и за подобряване на психичните им капацитети. В сферата на позитивната промяна в поведението на децата, се използваша подходи за насочване към преодоляване на емоционалното напрежение и поведенческите проблеми. Учениците и децата със СОП коригираха по време на психологичните сесии познавателната си активност – начина, по който се организират или се променят адекватно в средата (според възможностите си), решаване на проблем, изпълнение на инструкции и евентуални бъдещи прогнози, преценки - предположения.

Работата в екип, през тази учебна при възникнал проблем се осъществяваше по време часовете за консултации на психолозите и неформалните срещи - разговори. Членовете на екипа работиха както за определянето причините за проблема, така и начините и възможностите за неговото решаване. Екипите в училищата и детските градини осигуриха щадяща и хармонична среда на децата със СОП. В края на учебната година за добрите практики на екипите може да се съди по добрите постижения на децата и учениците при изпълнение на учебните задачи, уменията за контрол и обхват на вниманието (при децата от 3 до 5 год.), насочването на поведението по желан начин, социално - емоционалното приспособяване (при учениците от 4 до 7 клас).

Основна цел в работата с родителите беше постигането на ниво на заслужено доверие и открит контакт, който е в полза на детето. Установяването на съответна близост и взаимна ангажираност оказва положителен ефект върху децата със СОП и тяхното обкръжение. В немалка част от случаите тази близост и взаимна ангажираност е факт и в училищните кабинети, въз основа на такова доверие психолозите поставиха по-дългосрочни цели за психологична работа във връзка с определените проблеми на децата и учениците.

Специалистите от Ресурсен център подпомагат процеса на учебната дейност на децата със специални образователни потребности, работят съвместно с колегите си от масовото училище или детска градина, информират родителите, за специфичните нужди и особености при развитието на децата с особености в развитието. Работят за възпитаване на положително отношение и нагласи у обществото, за толерантност към хора като цяло, но най-вече към децата с проблеми.